

Kapai Éva

ÚTRAVALÓ

Erkölcstan 5

MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2013

NÉVKÁRTYA

Névválasztás

Beszélgessetek a keresztnevekről!

1. Szereted a keresztnved? Miért?
2. Nézz utána, mit jelent a keresztnved!
3. Szerinted más ember lennél, ha más neved lenne? Miért?
4. Hogyan szólítanak otthon és az iskolában?
5. Van beceneved? Hogyan kaptad?

Tudtad?

- A név arra szolgál, hogy egy ember másoktól megkülönböztethető legyen. Mindenkinek joga van a névviseléshez. Sőt, Magyarországon és a világ legtöbb részén mindenkinek kell nevet adni, mivel így tartják nyilván pl. az iskolában, az orvosnál.
- Az ember neve leggyakrabban kéttagú, családi és utónévből áll, de lehetnek többtagúak is. A családi és az utónév is lehet egytagú vagy kéttagú.
- Régebben a „Tiszteld apádat és anyádat...” parancsolat alapján alakult ki a szokás, hogy a gyermeknek egy elhunyt nagyszülő nevét adják. Ezzel tiszteletüket fejezték ki az eltávozott lelke előtt, egyben azt a kívánságukat, hogy gyermekük élete méltó legyen ahhoz, akitől a nevet örökölte.
- A régiek hite szerint a néven át áramlik a testbe az életerő.

Gondolkodó

Olvasd el a közmondást! Beszéld meg gondolataidat a társaiddal!

„Egy jó név értékesebb, mint egy bársonyruha.”

1. Szerinted miért volt értékes régen a bársonyruha?
2. Miért értékesebb a név egy bársonyruhánál?

Ha a nevemre gondolkodom

Válaszolj a kérdésekre! Indokold választásaidat!

1. Milyen szín jut eszedbe a nevedről?
2. Milyen zene illik hozzá?
3. Milyen illatot idéz fel benned?
4. Melyik növénynek tudod elképzelni?
5. Melyik állatot juttatja eszedbe?

Köszöntő

Olvasd el a verset!

*Névnapodra mit vegyek?
Vegyek húzós egeret?
Vonatot és síneket?
Kék építő-köveket?*

*Nem, már tudom, mit vegyek:
néked tavaszt rendelek,
bodzafát és kék eget,
rajta csokros felleget.*

(Nemes Nagy Ágnes: Névnapra – részlet)

1. Miért ünneplik az emberek a névnapjukat?
2. Szerinted melyik ünnep a fontosabb, a névnap vagy a születésnap? Miért?
3. Mit jelenthet a versbéli ajándék: *„néked tavaszt rendelek,/ bodzafát és kék eget,/ rajta csokros felleget”*?

Lássuk még egyszer!

1. Miért fontos az embernek a neve?
2. Miért adnak az emberek becenevet egymásnak?
3. Mit jelenthet: a név kötelez?
4. Egészítsd ki a mondatot! Azért kedvelem a nevem, mert...

5. AZ ÖNISMERET

Van választás?

Válassz ki egy képet, majd válaszolj a kérdésekre!

1. Szerinted mit mond az a szereplő, akinek üres a mondatbuboréka?
2. Mi a véleményed erről az esetről?
3. Mit tennél, ha te kerülnél ilyen helyzetbe?
4. Játsszátok el az egyik jelenetet! Beszéljétek meg, ki hogyan mutatta be az általa alakított szerepet!

Tudtad?

- Az önismeretet már az ókorban fontosnak tartották az emberek.
- Önmagunk megismerése együtt jár tulajdonságaink, képességeink és érzéseink feltárásával.
- Helyes önismeret nem lehetséges szeretet, elfogadás és őszinteség nélkül.

Lásd jobban magad!

Vezess naplót egy hétig! A naplóírás segít abban, hogy jobban lásd magad.

1. Írd le azokat a dolgaidat, amelyeket sikerült jól megcsinálnod, és azokat is, amelyek nem!
2. Olvasd át a naplót a hét végén! Gondold át a feljegyzéseidet!

- Most is ugyanúgy látod a történeteket, mint amikor beírtad őket?
- Sikerült a héten jól megcsinálnod valamit, amit korábban nem?
- Mikor akarod kijavítani azt, amit még nem sikerült megfelelően teljesítened?
- Kitől kérhetsz segítséget?
- Jó érzés újra elolvasnod, amit a héten jól végeztél el? Örülj neki megint!

	Jól sikerült	Nem sikerült jól
Hétfő		
Kedd		
Szerda		
Csütörtök		
Péntek		
Szombat		
Vasárnap		

Találkozás önmagammal

Olvasd el a verset!

*Ma más vagyok, mint tegnap voltam.
Valami nagy szélről sodortan,
Ma megbotoltam.*

*Amikor újra egyenesre keltem,
És amikor magamba néztem,
Csupa csodára leltem.*

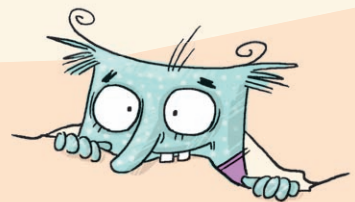
(Sík Sándor: A sírásról és a nevetésről – részlet)

1. Szerinted miért változnak az emberek időről időre?
2. Indokold meg, miért kell átgondolnunk azt, ha valamit rosszul csináltunk!
3. Miért kell önmagunkban is észrevenni a jót, a szépet?

Lássuk még egyszer!

1. Mit jelent, hogy ismerem magam?
2. Kik segítik az embert az önismeretben?
3. Mit tanácsolsz, hogyan figyelmeztessük egymást a hibáinkra?
4. Miért kell egymást dicsérni, amikor jól csinálunk valamit?

5. A SZERETET

A szív erényei

Olvasd el a tanácsokat! Melyik tanács áll legközelebb hozzád? Miért? Nézz utána, mit jelent az erény szó!

- A) Boldog életre vágyik minden ember. Ha élni akarsz, hagyj másokat is élni!
- B) Hallgassunk meg másokat is, mert aki hallgatni tud, azt esetleg mások is meghallgatják!
- C) Kezedben a választás lehetősége jó és rossz között.
- D) Vigyük végbe saját jótetteinket, ne várjunk rá, hogy mások tegyék meg helyettünk! A legkisebb jótett is elnyeri jutalmát.
- E) A fontos dolgok megfontolt döntést igényelnek.
- F) A botlásainkon pedig tudjunk nevetni.

(Tatiosz: A szív erényei című munkája nyomán)

Szeretettel csinálom?

Válasszatok csoportokban egy-egy témát, és játsszátok el! Mondjátok el a véleményeteket, kinek hogyan sikerült bemutatnia a történetet!

Miben különbözik a viselkedésünk (testtartásunk, mozdulataink, hanghordozásunk, tekintetünk), amikor szeretettel vagy szeretet nélkül teszünk meg valamit másoknak?

- A) Egy idős ember megkér, hogy segítsd le a csomagját a buszról.
- B) Anyukád megkér, hogy tegyél rendet a szobádban.
- C) A barátod megkér, hogy sétáltasd meg a kutyáját.
- D) A testvéred megkér, hogy porszívózz ki helyette.

Tudtad?

- Mindig választhatsz jó és rossz között.
- Senki nem tökéletes, te sem vagy az.
- A rossz tulajdonságod figyelmeztet arra, hogy változtatnod kell a viselkedéseden.
- Amikor együtt tudsz élni a jó és a rossz tulajdonságaidal, akkor fogadtad el igazán magad.

Az egérszív

Olvasd el a történetet, és válaszolj a kérdésekre!

Egy régi indiai mese szerint a kiséger, a macskától való félelme miatt, állandó szorongásban élt. Elment egyszer a varázslóhoz, hogy változtassa macskává. A varázsló megtette. De ettől kezdve a kiséger a kutyától félt. A varázsló ekkor kutyává változtatta. Ettől kezdve meg a párductól kezdett félni. A varázsló ekkor párduccá változtatta. Erre meg a vadásztól reszketett.

Végül a varázsló visszaváltoztatta kiségerre, és ezt mondta neki:

– Ha csak a külsődön akarsz változtatni, attól még benned nem változnak meg a dolgok.

1. Kit nevezünk „egérszívűnek”?
2. Válaszd ki a felsorolt tulajdonságok közül azokat, amelyek illenek egy „egérszívű” emberre! Miért azokat választottad?
félős, álmodozó, bátortalan, problémakerülő, meghunyászkodó, szeretetre vágyó
3. A kiséger segítséget kért a varázslótól, de az nem tudott segíteni rajta. Te hogyan segíttél volna, ha tőled kér segítséget?
4. Sorolj fel olyan tulajdonságokat, amelyek illenének egy „oroszlánszívű” emberre!
5. Írj rövid mesét „Az oroszlánszív” címmel!

Lássuk még egyszer!

1. Hogyan tükrözik az érzéseink, a gondolataink és a cselekedeteink a szeretetet?
2. Mit gondolsz, milyen lenne az élet szeretet nélkül?
3. Szerinted a megértéshez és a megbocsátáshoz kell szeretet? Miért?
4. „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.” (Biblia) Mit jelenthet ez a mondat?

1. KIKHEZ TARTOZUNK?

Csipike, a mesemondó

Mire feljött a telihold, vidám nevetéstől, jókedvtől zengett az egész Erdő. [...]

Legboldogabb azonban az egész Erdőben, sőt, talán az egész földkerekségen Madár volt meg Nyúl. Hatalmasat táncoltak, nagyot hancúroztak örömeikben Erdei Tisztáson, majd visszamentek Óriásnagyi Bükkfához.

– Csipike... hallod? Csak azt akarjuk mondani – csivitelte Madár –, hogy mi nagyon szeretünk téged, úgyis tudjuk, hogy csak tréfa volt az egész. Maga Bagoly Doktor mondta, hogy nagy kópé vagy!

Csipike összetörten kuporgott az odúban. Egyszerre semmivé vált rettentő nagy hatalma, most bizonyára mindenki őt neveti. Amikor meghallotta Madár vigasztaló csivitelését, nagy könnycsepp indult lefelé az arcán, szét is maszatolta az öklével. De nem bújt ki az odúból. Nagyon szégyellte magát.

Elcsendesült az erdő. A vigadozók lepihentek, Csipike is ledőlt. Mielőtt elaludt volna, ezt motyogta:

– Te is bocsáss meg nekem, Hegy. És kérleld meg Patakot is. Ha gondolod, költözz vissza az innenső oldalra. Patak pedig folyjon, amerre neki tetszik!

Bal oldalára feküdt, háttal a Pataknak, és amikor felébredt, kinézett az ablakon. Patak völgye ott volt, szemben vele! Úgy látszik, Hegy is megbocsátott!

Hajnaltájt szokott időben bújt ki barlangjából. Leszaladt Forráshoz, egy-kettő megmosdott, és a szokottnál három mozdulattal többet tornázott, mert az utóbbi időben, netovább óta elhanyagolta a testgyakorlást, és kezdett pocakot eresztetni. Azután ledobta kalapjáról a fonnyadó csalánlevelet, és friss, harmatozó, illatozó gyöngyvirágot tűzött a helyébe. Megdicsérte a szépen nyíló virágokat, letörölte a friss levelekről a szélhordta virágport, majd Madárhoz osont, és bátortalanul megcsiklandozta a csőrét.

– Madárka, légy szíves... nótát kérünk!

Madár felébredt, rámosolygott Csipikére, csókot intett neki, és nótázni kezdett. Kissé rossz lelkiismerettel gyalogolt a Korhadozóbeli Vén Fenyőfához.

– Ébresztő, atyafiak!... Úgy értem, ne haragudjatok, de reggel van.

– Köszönjük, Csipike – bújt elő mosolyogva egy méhecske –, délután okvetlenül gyere minőségi ellenőrzésre!

– Itt leszek! – ujjongott Csipike. Mókusék mosolyogva integettek neki az ágról. Megnézte és megdicsérte tornamutatványukat, Sünéken megigazította a takarót. [...]

Megdicsérte Vakond Gazdát. Vöröshangyáék figyelmeztették, hogy egy óra múlva kezdődnek a kitartó esőzések, helyenkint zivatarokkal. Csipike elindult Nyúlhoz, hogy reggeli után siessenek Nagy Keserűlapu alá. Bármerre ment, mindenhol mosolyogva fogadták köszöntését az erdei népek.

Ekkor jött rá valamire Csipike.

Amíg gonosz volt, példátlanul gonosz és Erdő Réme, senki se mosolygott. És ez volt az a bizonyos valami, ami netovább óta annyira hiányzott neki. Elhatározta, ha elindulnak a kitartó esőzések, helyenkint zivatarokkal, új mesét mond Madárnak és Nyúlnak. Arról, hogy milyen szörnyű dolog az, ha valakire nem mosolyognak. És ezt a példátlanul vadonatúj mesét úgy kezdi el, ahogy senki, sehol a világon nem kezdett mesét. Ezekkel a vadonatúj szavakkal:

– Hol volt, hol nem volt...

(Fodor Sándor: Csipike – részlet)

Miről szól a történet?

1. Hol játszódik a történet?
2. Kik élnek együtt Csipikével az Erdőben?
3. Miért szégyellte magát Csipike?
4. Honnan tudjuk, hogy megbocsátottak neki az Erdő lakói?
5. Mire jött rá Csipike?

Kikhez tartozunk?

1. Egyformák a közösségben élő emberek? Miért?
2. Szerinted milyen tulajdonságaikban hasonlítanak az egy közösséghez tartozók?
3. Mit gondolsz, milyen tulajdonságaikban térhetnek el egymástól?
4. Sorold fel, mi tartja össze egy közösség tagjait!
5. Te milyen közösségekhez tartozol? Miért szeretsz azokhoz tartozni?

4. ILLIK VAGY NEM ILLIK

Pippi uzsonnára megy

Olvasd el a szöveget!

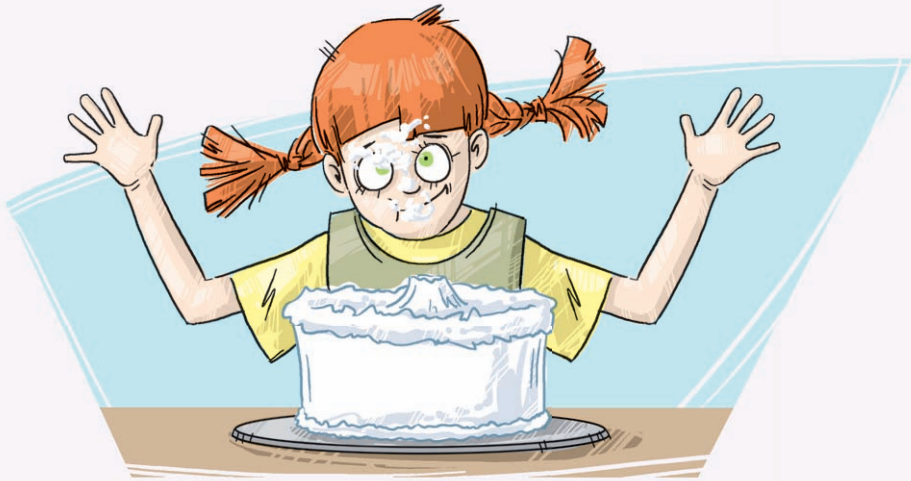
– Stipstop, enyém az első! – rikkantott Pippi, és két ugrással az asztalnál termett. Annyi süteményt halmozott egy tányérra, amennyi csak ráfért, öt kockacukrot hajított egy kávéscsészébe, ráöntötte a kannából a tejszín felét, és a zsákmányával máris visszatelepedett a székébe, mielőtt a hölgyek közül egy is odaért volna az asztalhoz.

Pippi kinyújtotta a lábát, és a süteményes tányért a lábujjai végén egyensúlyozta. A süteményeket a kávéba mártotta, és egymás után tüntette el őket a szájában olyan sebesen, hogy egy szót se tudott kinyögni, pedig többször is kísérletet tett rá. A tányérja szemfényvesztő gyorsasággal kiürült. Pippi felállt, és a tányérját, mint egy dobót ütögetve visszament az asztalhoz, hogy lássa, maradt-e még sütemény. [...]

Az asztalon volt egy nagy tejszínhabos torta is, a közepén egy szem cseresznye vöröslött dísz gyanánt. Pippi hátrakulcsolt kézzel állt az asztalnál, és nézte a tortát. Hirtelen előrehajolt, és a szájával emelte le a cseresznyét a tortáról. Csakhogy túl mélyen hajolt, és amikor felemelkedett, az arca vastagon be volt vakolva tejszínhabbal.

– Ha-ha-ha! – kacagott Pippi –, ha most szembekötősdit játszánánk, nálam meg lehetne spórolni a kendőt, mert nem látok semmit.

(Astrid Lindgren: *Harisnyás Pippi* – részlet)

1. Keresd ki a szövegből, mikor viselkedett illetlenül Pippi!
2. Mikor mondjuk valakire, hogy jól viselkedik a vendégségben?
3. Szerinted az illemhez tartozik a megjelenés, a ruha, a hajviselet? Miért?

Udvarias vagy?

Olvasd el az állításokat, és válassz ki egyet!

Tamás:

Otthon mindig én akarok szedni először az ételből, mert akkor azt veszek ki, amit a legjobban szeretek.

Sára:

Szeretek a boltban nézelődni. Ilyenkor gyakran megkérnek az idősebbek, hogy segíts nekik elolvasni a csomagoláson az apró betűket. Szívesen megteszem.

Vera:

A kisbabás anyukáknak mindig segítek, például lesegítem a babakocsit a buszról.

Péter:

A buszra mindig elsőként szállok fel, mert akkor oda ülök, ahová akarok.

Attila:

Megfigyeltem, hogy apa mindig előre engedi anyát az ajtóban, és előtte száll le a járművekről, hogy lesegítse. Én is kiprobálok.

Zoli:

Csengetéskor én rohanok ki leghamarabb a teremből, hogy első lehessenek a menzán.

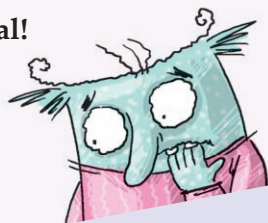
1. Szerinted udvarias az, aki így viselkedik? Indokold állításodat!
2. Mit tanácsolnál annak, akinek a viselkedését nem tartod udvariasnak?

Gondolkodó

Olvasd el az állítást! Beszélj meg gondolataidat a társaiddal!

A viselkedésünk sok mindent elárul rólunk.

1. Hogyan jellemzi az embert a viselkedése?
2. Miről ismered fel az illető embert?

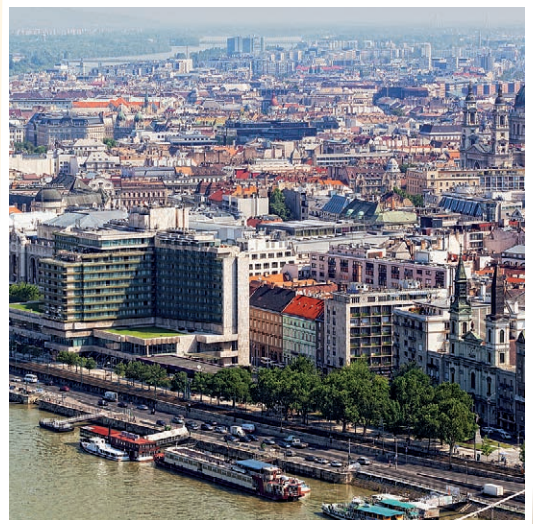
Lássuk még egyszer!

1. Miért kellene az embereknek viselkedési szabályok?
2. Sorolj fel olyan helyzeteket, amikor illik tudni, hogyan viselkedjünk!
3. Mondj példákat, mikor vagyunk udvariasak!

4. AZ EMBER ÉS A TECHNIKA

Régen és ma

Hasonlítsd össze a két képet!

1. Milyen épületekben laknak az emberek?
2. Hogyan öltözködnek?
3. Mivel közlekednek?
4. Milyen energiát használnak?

Tudtad?

- A nem megújuló energiaforrások korlátozottan találhatóak meg a föld felszínén vagy alatta, és kitermelésük egyre költségesebbé, felhasználásuk egyre környezetszennyezőbbé válik. Nem megújuló energiaforrás például a kőszén, a kőolaj.
- A nem megújuló energiaforrások használata káros hatásokat okoz, például a levegőszennyezést vagy a vízszennyezést.
- A megújuló energiaforrások olyan természeti jelenségek, amelyekből energia nyerhető. Megújuló energiaforrás például a szél, a nap, a víz.
- A megújuló energiaforrások alkalmazása nem rombolja a környezetet, ugyanakkor nem is korlátozza az emberiség lehetőségeit.

Gondolkodó

Olvasd el az idézetet! Beszélj meg gondolataidat a társaidal!

„A Föld mindenki szükségletét ki tudja elégíteni, de a kapzsiságát nem.”

(Mahatma Gandhi)

1. Mi a különbség a szükséglet és a kapzsiság között?
2. Miért kell mértékkel használnunk az erőforrásokat?

Magyar tudósok és találmányaik

Olvasd el a párbeszédet! Gyűjtsetek találmányokat, amelyek magyar tudósok nevéhez fűződnek!

– Hallottál arról, hogy a kocsi a magyar Kocs községben használt lóvontatású szekér volt?
– Igen, amikor angolul tanultam a *coach*¹ szót. Aztán megnéztem, hogy hány európai nyelv vette át ezt a szót, mivel ez a kocsi fajta egész Európában elterjedt.
– És mit találtál?
– Elmondom, de a kiejtésen ne vihogj! Angolul tehát *coach*, németül *Kutsche*², spanyolul *coche*³, olaszul *coccio*⁴, svédül *kusk*⁵.

kiejtések: ¹ kaucs, ² kuccsó, ³ koce, ⁴ koccsó, ⁵ kuszk

Időutazás

Képzeld el, hogy egy mai tárgy (pl. mikrosütő, okostelefon) visszakerül a múltba! Csoportokban játsszátok el a jeleneteket!

1. Melyik korba került a mai tárgy?
2. Mit kezdhettek vele az akkori emberek?

Lássuk még egyszer!

1. Hogyan segíti az ember életét a technika?
2. Milyen területeken használnak az emberek technikai eszközöket?
3. Miért kell mértékletet tartani az energiaforrások felhasználásában?
4. Miért fontos a tudósok munkája?
5. Készíts tablót magyar tudósokról és találmányaikról!

TARTALOMJEGYZÉK

Ötödikesek lettünk

Évkezdő	6
Névkártya	8
Beilleszkedés	10

I. Test és lélek

1. Ki milyennek lát?	12
2. A testünk	14
3. Egész – ség	16
4. Jól érzem magam	18
5. Az önismeret	20
6. Időbeosztás	22

II. Kapcsolat, barátság, szeretet

1. Kik a társaink?	24
2. Te választasz!	26
3. Kapcsolatok	28
4. A barátság	30
5. A szeretet	32

III. Kortárs csoportok

1. Kikhez tartozunk?	34
2. Az együttműködés	36
3. A konfliktus	38
4. A kommunikáció	40
5. Mindennapi szabályaink	42
6. Közösségi szabályaink	44

IV. Társadalmi együttélés

1. Összetartozunk	46
2. Együtt élünk	48
3. Az ünnep	50
4. Illik vagy nem illik	52
5. Erkölcsi értékeink	54

V. A technikai fejlődés

1. Út az ismeretlenbe	56
2. Kíváncsiság és megismerés	58
3. Mekkora lábon élünk?	60
4. Az ember és a technika	62
5. Az ember felelőssége	64

VI. A mindenség kutatása

1. Mit csinálnak a művészek?	66
2. A világ és az ember	68
3. A vallás	70
4. Az idő	72

Ötödik osztály végén

Évzáró	74
Én magam és mi együtt	76

FORRÁSJEGYZÉK

- 6–7. o. J. K. Rowling: *Harry Potter és a bölcsek köve* – részlet. Megjelent az Animus Kiadónál, fordította Tóth Tamás Boldizsár.
- 12–13. o. Ian McEwan: *A képzelgő* – részlet. Fordította Tandori Dezső.
28. o. Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg* – idézet. Fordította Rónay György.
36. o. David Attenborough: *Az élet erőpróbái* – idézet. Fordította Sárközy Elga.
52. o. Astrid Lindgren: *Harisnyás Pippi* – idézet. Fordította Tótfalusi István.
- 56–57 o. Jules Verne: *Nemo kapitány* – részlet. Fordította Kilényi Mária.
58. o. Gerald Durrell: *Családom és egyéb állatfajták* – idézet. Fordította Sárközy Györgyné.
- 74–75 o. Grimm: *Hófehérke és a hét törpe* – részlet. Fordította Benedek Elek.